

BROŠURA O ZDRAVSTVENIM INDIKATORIMA ZA IDENTIFIKACIJU ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA I POTENCIJALNIH ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA

SADRŽAJ

UVOD	2
TRGOVINA LJUDIMA	3
OSOBE PODLOŽNE TRGOVINI LJUDIMA	3
GLAVNA NAČELA RADA SA ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA	4
POSLEDICE TRGOVINE LJUDIMA NA ZDRAVLJE	5
KORACI KOJE TREBA PREDUZETI KADA SUMNJATE DA JE NEKO ŽRTVA TRGOVINE LJUDIMA.....	6
ZDRAVSTVENI INDIKATORI ZA IDENTIFIKACIJU ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA I POTENCIJALNIH ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA.....	8

UVOD

Trgovinu ljudima najbolje je shvatiti kao veoma opasnu po zdravlje zbog toga što ona na žrtve ostavlja ozbiljne psihofizičke posledice.

Krize utiču na trgovinu ljudima, između ostalog, i u regijama koje primaju migrante bilo u tranzitu bilo da su u pitanju zemlje njihovog krajnjeg odredišta.

Svrha ovog dokumenta

Svrha ovog dokumenta jeste da pruži praktične nekliničke smernice koje će direktno ili indirektno pomoći zdravstvenim radnicima da prepoznaaju žrtve trgovine ljudima (u daljem tekstu: „žrtve“) i potencijalne žrtve trgovine ljudima (u daljem tekstu: „potencijalne žrtve“) u cilju:

- prepoznavanja zdravstvenih problema koji se odnose na trgovinu ljudima i utvrđivanje sigurnih i odgovarajućih načina pružanja zdravstvene zaštite osobama koje su predmet trgovine ljudima;
- definisanje uloge zdravstvenih radnika u prepoznavanju žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima.

Ciljna publika

- Lekari opšte prakse, specijalisti i drugi zdravstveni radnici (ginekolozi, neurolozi, infektolози, pedijatri, stomatolozi, psiholozi i psihijatri itd.);
- osoblje hitne pomoći;
- zdravstveni radnici u privatnim i javnim zdravstvenim ustanovama,
- mobilne klinike;
- druge stručne osobe koje su direktno ili indirektno uključene u otkrivanje žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima.

TRGOVINA LJUDIMA

- (a) „Trgovina ljudima“ označava vrbovanje, prevoženje, prebacivanje, skrivanje ili prihvatanje osoba pod pretnjom ili uz primenu sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe moći ili ranjive pozicije, odnosno davanja ili primanja novca ili povlastica kako bi osoba koja ima kontrolu nad drugom osobom zadobila njen pristanak, a u svrhu iskorištavanja. Pojam eksploracije u najmanju ruku obuhvata: eksploraciju prostitucije drugih i druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad i usluge, ropstvo i prakse slične ropstvu ili uklanjanju organa.
- (b) Pristanak žrtve na nameravanu eksploraciju iz stava (a) ovog člana nebitan je ako je korišteno bilo koje od sredstava nabrojanih u stavu (a).
- (c) Vrbovanje, prevoženje, prebacivanje, skrivanje ili primanje deteta u svrhu eksploracije smatra se trgovinom ljudima čak i ako ne uključuje primenu sredstava navedenih u stavu (a) ovog člana.

OSOBE PODLOŽNE TRGOVINI LJUDIMA

- Deca bez pratrje i razdvojena deca, deca u pokretu/deca migranti i izbeglice;
- deca žrtve nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja;
- domaćinstva koja vode žene (migranti), žene i djevojke koje su žrtve nasilja u porodici;
- migranti i izbeglice;
- identifikovane ili neidentifikovane žrtve u kriznoj situaciji;
- pripadnici manjinskih grupa i žrtve diskriminacije – etničke, rasne, verske, socijalne itd.
- raseljeno stanovništvo koje pribegava nesigurnim migracijama;
- osobe ugrožene na osnovu roda i pola, starosti, seksualne orientacije, statusa/nepravilnosti, socijalno, ekonomski, politički itd.
- osobe s invaliditetom.

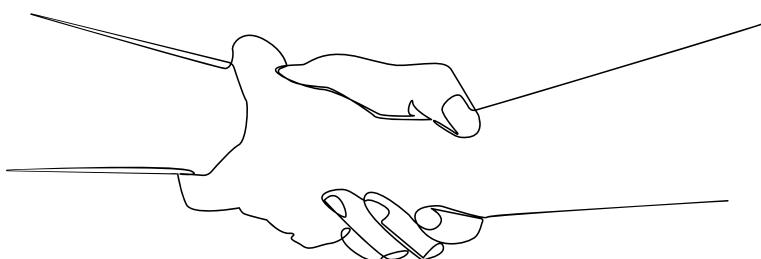
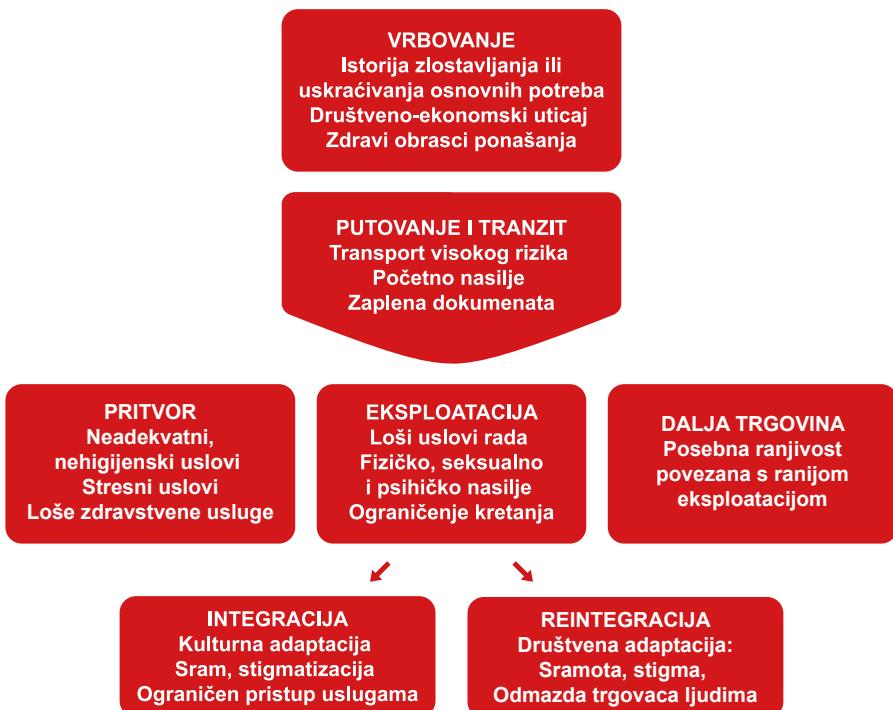
OSNOVNA NAČELA RADA SA ŽRTVAMA

Navedena načela predstavljaju opšte etičke standarde u radu sa žrtvama:

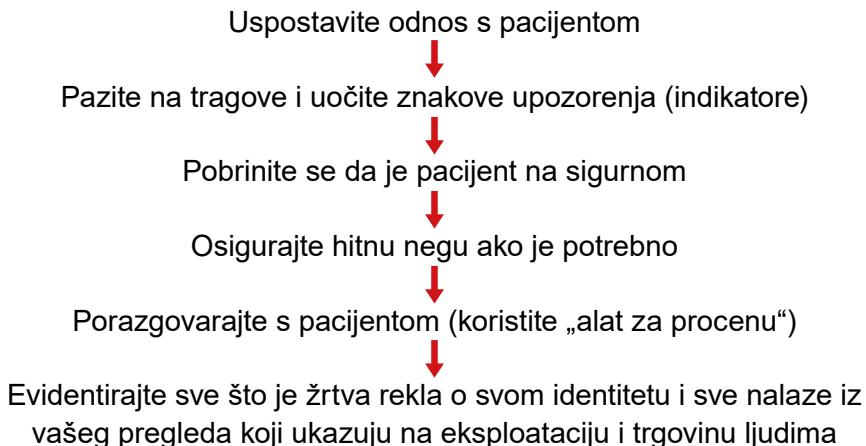
- nemojte nauditi žrtvama;
- postupajte jednakо prema svim žrtvama;
- upoznajte svog pacijenta i procenite stepen rizika kojem je izložen;
- pripremite informacije za dalje upućivanje žrtve – nemojte davati obećanja koja ne možete ispuniti;
- pravilno odaberite i pripremite prevodioce i saradnike;
- osigurajte anonimnost i tajnost u radu;
- pobrinite se da dobijete pristanak žrtve koja je dobro upućena u situaciju u kojoj se nalazi;
- saslušajte i poštujte svaku osobу и njeno viđenje vlastite situacije i bezbednosti;
- nemojte ih ponovo traumatizovati;
- budite spremni za hitnu intervenciju;
- dobro iskoristite prikupljene informacije.

POSLEDICE TRGOVINE LJUDIMA NA ZDRAVLJE

Uticaji na zdravlje i dobrobit u raznim fazama trgovine ljudima:

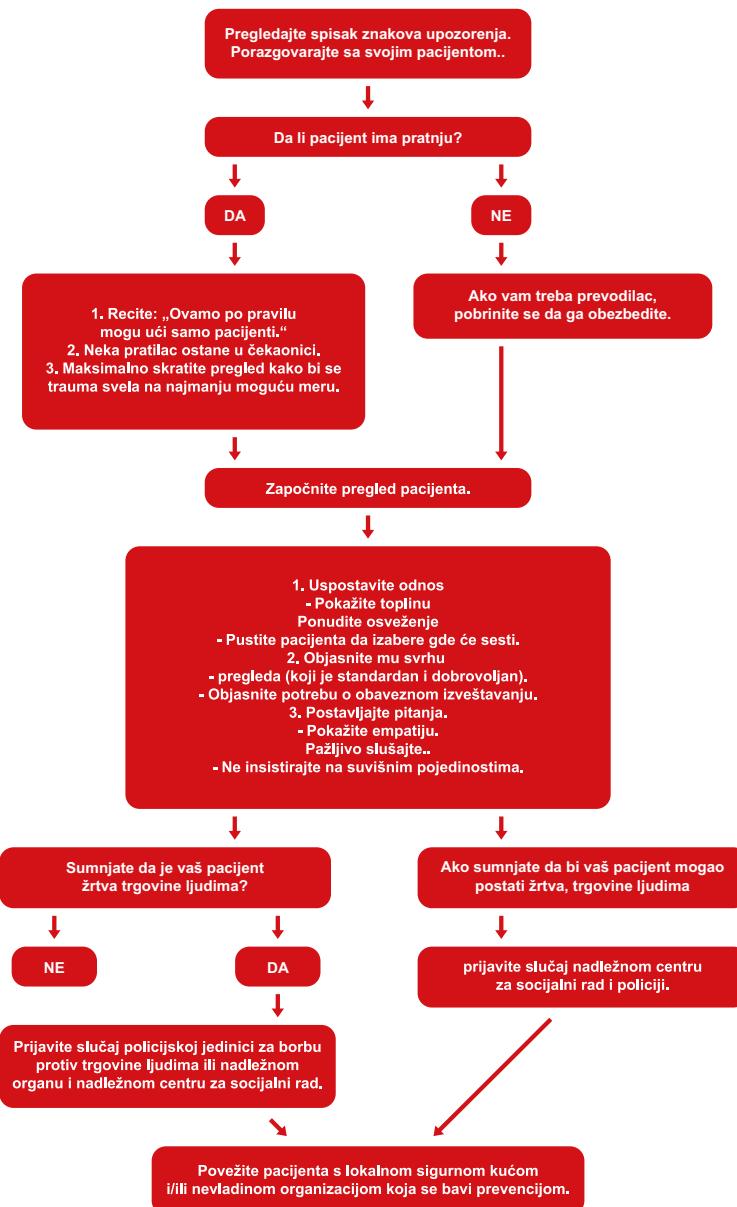
KORACI KOJE TREBA PREDUZETI KADA SUMNJATE DA JE NEKO ŽRTVA

Nakon početne procene:

1. Ako sumnjate da je vaš pacijent žrtva, prijavite slučaj policiji. Ako je reč o detetu, slučaj prijavite i nadležnom centru za socijalni rad.
2. Ako sumnjate da se vaš pacijent nalazi u situaciji koja potencijalno vodi do trgovine ljudima, uputite/prijavite slučaj/osobu policiji i centru za socijalni rad, a tu osobu uputite na neku sigurnu kuću i/ili nevladinu organizaciju koja se bavi prevencijom trgovine ljudima i dajte joj informacije o dostupnim službama, uključujući dežurne linije za pomoć.

Koraci u slučaju sumnje da je odrasla osoba žrtva:

ZDRAVSTVENI INDIKATORI ZA IDENTIFIKACIJU ŽRTAVA I POTENCIJALNIH ŽRTAVA

→ OPŠTI ZDRAVSTVENI INDIKATORI I FIZIČKI INDIKATORI

- Neuhranjenost ili uopšte loše zdravlje: problemi u ishrani (pothranjenost, akutni gubitak težine, gubitak apetita).
- Drugi govore u ime te osobe.
- Znakovi fizičkog zlostavljanja – posebno:
  - modrice,
  - podlivi oko očiju,
  - opeketine,
  - poseketine,
  - slomljene kosti,
  - slomljeni zubi
  - višestruki ožiljci (uključujući ožiljke od električnih palica).
- Znakovi dugotrajne infekcije koja se lako mogla izlečiti rutinskom kontrolom ili pregledom.
- Zavisnost o drogama i/ili alkoholu.
- Neurološka stanja: glavobolja, migrena, umor, gubitak pamćenja, vrtoglavica nepoznatog uzroka, nesanica.
- Kardiovaskularna/respiratorna stanja kao posledica stresa: visok krvni pritisak, aritmija, akutni respiratori distres sindrom.
- Gastrointestinalna stanja proizašla iz stresa (zatvor, sindrom iritabilnosti creva).
- Pojava ekstremne iscrpljenosti (tamni podočnjaci ili natečene oči, usporeni pokreti tela), pepeljast ten.
- Zarazne bolesti (tuberkuloza, crevni paraziti, hepatitis).
- Hronična bolest koja nije otkrivena ili nije lečena (dijabetes, visok krvni pritisak).
- Impetigo i gljivične infekcije.

PSIHOLOŠKI INDIKATORI

- Traumatsko vezivanje za počinioca ili druge žrtve (tzv. stokholmski sindrom).
- Noćne more, traumatična sećanja.
- Samoubilačke misli.
- Učestalo rizično ponašanje, npr. bežanje od kuće/doma ili preuranjena seksualna aktivnost kod maloletnika.
- Fobije.
- Samopovređivanje.
- Poremećaji ishrane.
- Zloupotreba otrovnih supstancija i alkohola.
- Posttraumatski stresni poremećaj:
  - stalni simptomi pojačanog uzbudjenja (poteškoće s uspavljinjem ili dužim spavanjem, razdražljivost, izliv besa, poteškoće s koncentracijom, prenaglašena reakcija na iznenadne podražaje);
  - intenzivna uznenirenost/reaktivnost nakon pojave koja simbolizuje ili podseća na traumatski događaj.
- Preterana budnost ili paranoja, strah, depresija, submisivnost (potčinjenost), napetost i/ili nervosa.
- Poremećaji u odnosima privrženosti:
  - izbegavanje ili otežano uključivanje u društvene interakcije.
- Znakovi povlačenja, straha, tuge ili razdražljivosti.
- Depersonalizacija ili derealizacija:
  - oseća kao da sebe posmatra spolja, kao da gleda sebe u nekom filmu;
  - emocionalna ili fizička utrnulost čula;
  - osećanje otuđenosti od drugih ili neprepoznavanja okruženja.
- Poremećaji disocijacije:
  - gubitak pamćenja,
  - osećaj odvojenosti od sebe,
  - gubitak identiteta ili menjanje niza različitih identiteta.

INDIKATORI KOJI SE ODNOSE NA PONAŠANJE

- Osoba prijavljuje nasilje u porodici – fizičko, emocionalno i/ili seksualno – ili zanemarivanje.
- Kasni u fizičkom ili kognitivnom razvoju.
- Imma poteškoće u uspostavljanju ili održavanju zdravih odnosa.
- Ne može da navede trenutnu adresu.
- Otuđenje.
- Nije spremna da prihvati pomoć.
- Lečena u nekoliko različitih bolnica, ali izgleda da nije adekvatno praćena.
- Anamneza ne odgovara povredama.
- Nema zdravstveno osiguranje.

→ SPECIFIČNI ZDRAVSTVENI INDIKATORI PO VRSTI EKSPLOATACIJE

SEKSUALNA EKSPLOATACIJA

- Osoba je provereno mlađa od 18 godina i ima veze sa seksualnom industrijom.
- Način ponašanja odudara od navedenih godina starosti, odnosno držanje ili izgled ukazuju na to da je osoba maloletna ali ona laže o tome.
- Ispoljava znakove seksualne traume.
- Višestruke ili česte seksualno prenosive bolesti, posebno ako nisu lečene.
- Nelečena infekcija urinarnog trakta.
- Inkontinencija.
- Povrede rektuma.
- Višestruke ili česte trudnoće (majka pothranjena, upotreba droge tokom trudnoće, izbegavanje redovnih pregleda u trudnoći).
- Osobe mlađe od 18 godina koje iskazuju interesovanje ili su već u vezi s odrasлом osobom ili starijim muškarcem.

- Osoba nosi neprikladnu odeću (npr. donje rublje ili odeću koja asocira na seksualnu industriju).
- Prisustvo neobjašnjivih ili neobičnih ožiljaka – potencijalno od prisilnih pobačaja.
- Tetovaže na vratu i/ili donjem delu leđa koje osoba nerado objašnjava – npr. nečije ime ili inicijali.
- Ostale vrste označavanja – npr. rezovi ili opekomine.
- Dokazi da je žrtva morala imati seksualni odnos tokom mesečnog ciklusa – tj. upotreba vate ili drugih proizvoda koji ostavljaju trag.
- Žrtve seksualnog iskorištavanja često dobijaju udarce po mestima koja ne narušavaju njihov izgled, npr. donji deo leđa.
- Svaka ozleda ždrela (razderina, razorenog tkivo).

RADNA EKSPLOATACIJA

- Zdravstvene posledice dužeg izlaganja ekstremnim temperaturama ili određenim hemijskim spojevima (poljoprivreda, industrija).
- Stanje kože zbog manjka higijene ili rukovanja opasnim materijama.
- Bolovi u leđima, senzorni problemi (vid, sluh) i respiratorni problemi.
- Poremećaj rasta i/ili usporen kognitivni razvoj.
- Ranjivost usled invaliditeta ili drugog psihičkog ili fizičkog stanja (npr. trudnoća), odnosno usled fizičkih oštećenja nastalih kao posledica sakaćenja u svrhu prosjačenja.

TRGOVINA ORGANIMA

- Hirurški ožiljak.
- Zloupotreba reproduktivnog materijala.
- Uklanjanje drugih organa pored „dogovorenog“, uključujući vitalne organe (koje nije bilo potrebe ukloniti).

→ INDIKATORI FIZIČKOG NASILJA NAD DECOM

FIZIČKI INDIKATORI FIZIČKOG ZLOSTAVLJANJA

- Neobjašnjive povrede.
- Opekotine (posebno od cigareta).
- Neverovatna ili nedosledna objašnjenja za povrede.
- Višestruke modrice u raznim fazama povlačenja.
- Modrice koje se nalaze na licu, ušima, vratu, stražnjici, leđima, grudima, bedrima, potiljku i genitalijama.
- Modrice koje oblikom podsećaju na predmete kao što su ruka, šaka, kopča na opasaču.
- Povrede koje nisu u skladu sa starosnom/razvojnom dobi deteta.

BIHEVIORALNI INDIKATORI FIZIČKOG ZLOSTAVLJANJA

- Strah od odlaska kući i strah od roditelja ili staratelja.
- Prenaglašena zebnja ili budnost.
- Izražena agresivnost ili pasivnost.
- Trzanje na najmanji podražaj ili izbegavanje dodira.
- Zlostavljačko ponašanje ili razgovor tokom igre.
- Ne može se setiti kako je došlo do povreda.
- Opis nastanka povreda nije u skladu s prirodom povreda.

→ INDIKATORI SEKSUALNOG ZLOSTAVLJANJA ILI ISKORIŠTAVANJA

FIZIČKI INDIKATORI SEKSUALNOG ZLOSTAVLJANJA ILI EKSPLOATACIJE

- Poremećaji spavanja.
- Mokrenje u krevetu.
- Bol ili iritacija u genitalnom/analnom području.
- Poteškoće pri hodanju ili sedenju.

- Otežano mokrenje.
- Trudnoća.
- Pozitivan rezultat testa na polno prenosivu bolest ili HIV.

BIHEVIORALNI INDIKATORI SEKSUALNOG ZLOSTAVLJANJA ILI EKSPLOATACIJE

- Seksualni promiskuitet.
- Seksualna igra i/ili crteži neprikladni za razvojnu dob.
- Okrutnost prema drugima.
- Okrutnost prema životinjama.
- Podmetanje požara.
- Nervoza.
- Povučenost.

→ INDIKATORI OZBILJNIH PSIHIČKIH POVREDA

FIZIČKI INDIKATORI OZBILJNIH PSIHIČKIH POVREDA

- Učestale psihosomatske pritužbe (npr. mučnina).
- Mokrenje u krevetu.
- Samopovređivanje.
- Poremećaji govora.

BIHEVIORALNI INDIKATORI OZBILJNIH PSIHIČKIH POVREDA

- Izražavanje osećanja neadekvatnosti.
- Strah od pokušaja da isproba nove stvari.
- Preterana poslušnost.
- Loši odnosi s vršnjacima.
- Preterana zavisnost o odraslima.
- Poremećaji navika (cuclanje, ljaljanje i sl).
- Poremećaji ishrane.

→ INDIKATORI OZBILJNOG FIZIČKOG ZANEMARIVANJA

FIZIČKI INDIKATORI OZBILJNOG FIZIČKOG ZANEMARIVANJA

- Nedostatak adekvatne medicinske i stomatološke nege.
- Često gladni/ nemaju sklonište.
- Detetova telesna težina je znatno manja od normalne za njegovu dob i pol.
- Kasni u razvoju.
- Perzistentna (nelečena) stanja (npr. vaške, pelenski osip).
- Odeća koja je prljava, neodgovarajuća za vremenske prilike, premala ili prevelika.
- Izloženost opasnostima.

BIHEVIORALNI INDIKATORI OZBILJNOG FIZIČKOG ZANEMARIVANJA

- Nije upisano u školu.
- Nema adekvatan i prikladan nadzor.
- Često umorno.
- Ponaša se kao roditelj (kada su deca primorana da preuzmu ulogu i odgovornosti roditelja).

Ova publikacija podržana je kroz Regionalni projekat za prevenciju i borbu protiv trgovine ljudima pod pokroviteljstvom Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj SR Nemačke (BMZ), a provodi ga Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) zajedno sa svojim strateškim partnerom – Regionalnom inicijativom za migracije, azil i izbeglice (MARRI).

Analiza, rezultati i preporuke sadržani u ovoj publikaciji predstavljaju mišljenje autora i ne moraju nužno izražavati stav Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH ili Regionalne inicijative za migracije, azil i izbeglice (MARRI).

Publikacija:

Deutsche Gesellschaft für
Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Registrovani uredi:

Bonn i Eschborn, Nemačka

Regionalni projekat na temu:

Prevencija i borba protiv trgovine ljudima na
Zapadnom Balkanu
Martin Hiebsch
Antonie Grubisikj 5
1000 Skopje, Severna Makedonija
T +389 23103560
E martin.hiebsch@giz.de
I www.giz.de/en

Autor:

Bistra Netkova

Dizajn:

Brand Union DOO Skopje

U ime:

Njemačko savezno ministarstvo za
ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ)

Datum:

Novembar 2022